

Život a kostel Andryse Mrúzka (kolem 1733 – 1816)

Vlastimil Ciesar

Příběh malého chalupníka, který se roku 1782 stal jedním z iniciátorů výstavby toleranční modlitebny v Bystřici a prvním kurátorem nově ustaveného evangelického sboru

Kronikář píše

Příběh, který se Vám dnes pokusím přiblížit, má svůj počátek zhruba před 100 lety, přesněji roku 1911, kdy si zdejší sbor v Bystřici připomínal sté výročí položení základního kamene současného, zděného kostela, který nahradil ten původní, dřevěný z tolerančního roku 1782. Presbyterstvo tehdy požádalo svého pastora Karola Michejdu, aby sepsal malou kroniku sboru. Kronika skutečně vyšla, a ještě donedávna na faře v kanceláři měli několik výtisků – ty jsou už ale rozebrány. Zůstal už jen jeden k zapůjčení. Mně se jeden kus podařilo objevit ve starém „šyfoneru“ u prarodičů v Lyžbicích. (tímto způsobem budou asi kroniky rozesety po domech v okolí, po domech které patří do správy místního evangelického sboru).

Když jsem si před časem kronikou listoval, pročítal příběh vzniku sboru, kostela, okolních evangelických škol, zaujala mne spousta jmen, které pastor Michejda našel ve starých archivech a do své práce zahrnul. Desítky dnes neznámých bratří a sester, kteří stáli na počátku Božího díla. Mezi nimi mne zaujala právě osoba Andrzeje Mrúzka. Z jednoho prostého důvodu. Jaksi nezapadá do profilu dalších otců zakladatelů sboru – kterými byli povětšinou fojtové, zdejší i okolních obcí, anebo významní sedláci, prostě lidé ekonomicky i společensky vlivní. Andrys Mrúzek, jak se jeho jméno uvádí v původních pramenech, byl jen obyčejný chalupník. A přesto figuruje u iniciativy výstavby kostela, právě on prosadí místo, kde bude kostel stát, stane se jeho stavbyvedoucím a nakonec i jedním z prvních tří dozorců, správců sboru. To mne zaujalo – ten na tu dobu ještě přece jen méně obvyklý aspekt, že se do dějin místní farnosti tak významně zapsal člověk, který k tomu neměl patřičné předpoklady, vzdělání, postavení, ani vliv. Tato přednáška bude pokusem najít několik vysvětlení tohoto pozoruhodného aspektu, ale zároveň i pokusem přiblížit klíčové období našich evangelických dějin – toleranční období a jeho souvislosti.

Chaľupnik pod nr. 34

Michejda jako dva první iniciátory myšlenky výstavby kostela v Bystřici jmenuje dva Jany Heczky z obecní osady „Do Mrozi“, jednomu říkali „Stary Janek“, druhému „Kotasek“. A hned na to dodává: „*Rzecz szybko się rozniosła i zyskała wielu zwolenników. Szczególnie się zaś nią zajął i gorliwie ją popierał Andrzej Mrózek, chaľupnik pod nr. 34.*” Tato detailní informace bude našim odrazovým bodem.

To, že autor udal přesnou adresu Andrzejova bydliště, je velkou pomocí k identifikaci jeho osoby. Mrůzkovi přece jen už byli v Bystřici v 18. století docela rozšíření, dodnes tu má kupříkladu základnu, už celorepublikově známá stavební firma. (slogan firmy „nemožné je jen slovo“ možná nevědomě odkazuje k předkovi, který v duchu těchto slov budoval kostel). Takže přesné udání místa pobytu jak i jeho společenské zařazení, dává naději, že se o protagonistovi našeho příběhu budeme moci dovědět něco více i z dalších dobových pramenů. Jsou to zejména urbář pro obec Bystřici z roku 1770, gruntovní knihy Bystřice z 18. století, a pochopitelně dobové matriční záznamy.

I. Život Andrzeje Mrůzka

Urbář 1770

Urbář, soupis poddaných a jejich daňových povinností, byl tu a tam aktualizovaný. Tento má dataci 8. srpna 1770 a obsahuje seznam hospodářů v obcích Návsí, Lomná a Bystřice, které patřily do správy Těšínských komorních statků. Je přehledně sestavený, jednotliví gazdové jsou řazeni podle svého společenského postavení: nejprve sedláci – Baueři, potom zahradníci – půlsedláci: Gartneři, a konečně chalupníci – Hausleři. Urbář je významný tím, že poprvé zavádí čerstvou novinku, hausnumera - čísla popisná, která pomáhají identifikovat jednotlivé hospodáře.

Právě tady, v kolonce malých chalupníků pod číslem popisným 34 Andrzeje Mrůzka skutečně nacházíme – 12 let před tím, než vejde do historie evangelického sboru. Je veden jako „klein hausler“ – tedy malý chalupník. Z údajů se můžeme dočíst, že platí domovní činži 30 krejcarů, robotou je povinován 2

celé dny, k tomu musí odevzdávat půl předena příze nejvyšší kvality. Je to taková klasika – podobně to měli i jiní chalupníci v okolních vsích.

Chalupnický grunt v Bystřici č. 34

Druhým zdrojem informací o životních poměrech našeho protagonisty mohou být záznamy v pozemkových knihách, které se u každé obce vedly. Gruntovní kniha Bystřice z 18. století zaznamenala celou historii gruntu č. 34. Začíná někdy začátkem 18. století, kdy hospodářství zakupuje nějaký Andrys Skupieň, od Jiřího Goryla za 12 Slezských tolarů. Pokračuje koupí Jana Skupieně od otce roku 1720, za stejnou cenu. Roku 1745 ovšem majitel umírá, a tak statek od vdovy kupuje nový hospodář – Jan Stryja, v roce 1746. Právě po Janu Stryjovi se hospodářství ujímá Andrzej Mrúzek, v tomto dokumentu oficiálně jmenovaný Ondrzej Mrúzek, v dalších řádcích nazývaný více familierněji – Andrys, tak se toto jméno běžně užívalo v tehdejší mluvě. Později, po roce 1770, zapisovatel do gruntovní knihy připsal ke gruntu i číslo popisné - 34, aby bylo zřejmé, o jakou usedlost se jedná.

Celý text kupní smlouvy zní takto: *„Leta Panie 1769 dne 10. novembra przy drżanych welikych gromadach, przedstupil przed registra Ondrzej Mruzek a przedlozil kup dne 20 ho aprila 1769 zapsany, moczi kterého przedstojici chalupu za 40 Tholarů Slezských ukúpil, zaplatil, wýmluwu pomeszkani prodawateli aż do smrti dati se uwolil.“*

Když trochu předběhneme, a podíváme se do dalšího pokračování kupní historie gruntu, najdeme k roku 1816 bližší specifikaci gruntu, kde se píše, že *„k tomu gruntu przinaleži zahrada przy domie na jeden sztwrt wraclawkej miry ..., u granicyz s Jakubem Konderlou, dziedzinskou rzekom a dziedzinskou czestou.“* Mapa Stabilního katastru z roku 1836 nám dovoluje lokalizovat chalupu č. 34 i s onou řekou – je to řeka Hluchová, případně její přítok - potok Suchý. Vidíme tu dřevěné stavení č. 34, i onu zahradu o velikosti 1 sztwiertnie slezské míry, tedy necelých 2 arů. K hospodářství jistě náležela i orná půda, která není v dokumentu blíže specifikována. Hospodářství se nacházelo nedaleko cesty směrem na Nýdek za řekou Hluchovou, blízko soutoku s potokem Suchý. Zhruba 1, 5 km od budoucího evangelického kostela.

Společenské kontakty

O hospodářském a společenském styku hospodářů z Bystřice oněch dob si můžeme udělat představu na základě informace z roku 1740, která se dochovala v místní pozemkové knize. Tam se píše o jistém Andrzej Balcarovském, který se ujímá zadluženého gruntu Ondřeje Kuliga. Když grunt zakupuje, bere na sebe závazek splatit věřitelům dlužné částky. Právě seznam věřitelů nám plasticky přibližuje, jak bohaté kontakty mohl mít řadový půlsedlák z Bystřice v 1. polovině 18. století. V dokumentu jsou jmenováni: *místní šlechtici, kováři těšínský i bystřický, fojtové z Bystřice a Konské, lidé ve Fryštátu, Jablunkově,*

rukavičkář ze Žiliny, hospodský v Konské (kořalka), atd. Poslední údaj byl zřejmě tou hlavní příčinou zadlužení a neschopnosti z dluhů vyváznout.

Kateřina z Dziegielowa

Bývalo v oněch časech zvykem, že si začínající hospodář souběžně s gruntem sháněl i nevěstu, která by mu statek pomáhala vést. A tak jsem zkusil v matrice hledat nějakou stopu, která by toto pravidlo potvrdila i v případě novopečeného chalupníka Andrzeje Mrúzka. A bylo tomu tak. V matrice oddaných římsko-katolické farnosti u kostela Svaté Kateřiny ve Vendryni, pod kterou Bystřice tehdy spadala, nacházíme záznam o sňatku Andrzeje Mrúzka a Kateřiny Starzikové, původem z Dziegielowa, ze dne 13. února 1770. Tedy jen pár měsíců po zakoupení gruntu. Tento záznam je první důležitou indicií, která nám napovídá, proč se obyčejný chalupník zanedlouho stane lídrem nově se formujícího evangelického sboru.

Rodiče zkoušení pro víru

Tou indicií, tím prvním klíčem jsou bezesporu Andrzejovi rodiče. Byli to Adam Mrúzek a Zuzana rozená Stryjová. Její dívčí jméno vysvětluje zakoupení gruntu v Bystřici č. 34 – její syn Andrzej chalupu koupil od Jana Stryji – což mohl být bratr matky, nebo jiný příbuzný. Ale to teď není podstatné – podstatná je poznámka římskokatolického faráře Bonczka, který latinsky poznamenal, že se jedná o: *„luterské rodiče z Bystřice, pro pravou víru (rozumějme katolickou) přes sedm let zkoušené (testované), a i dříve snaživě misionované.“* Tato stručná poznámka nás uvádí do pro evangelíky náročného před-tolerančního období. Šlo zhruba o druhou třetinu 18. století před rokem 1782.

Když byla evangelíkům roku 1709 dovolena výstavba modlitebny v Těšíně za Horní bránou města, vypadalo to, že se věci pro ně budou ubírat už tím lepším směrem. Ale vrchnost se brzy po ustavení farního sboru zalekla obrovského zájmu o účast na jeho životě, takže se snažila přibrzdit nárůst počtu jeho členů. Jednou z forem bylo vydání zákazu přestupovat z katolické na evangelickou víru. Kdo to přesto udělal, byl po červnu 1709 označen za „apostatu“ - odpadlíka, a hrozily mu nepříjemnosti.

V roce 1737 byla obnovena činnost náboženské komise pro dohled nad konfesními poměry poddaných v zemi. Komise se zaměřila na dodržování výnosu z roku 1724, který nařizoval ve smíšených manželstvích vychovávat chlapce, pokud je otec evangelík ve víře otce, dcery ve víře matky. V případě že otec byl katolíkem, všechny děti měly být vychovávány v katolické víře. Tam, kde se to obcházel, a děti byly nesprávně nábožensky vychované, dostaly označení „špatně vychované“ a měly později problémy, zejména když se chtěly ženit, nebo vdávat. Roku 1749 byl u Ustroně zřízen ústav pro převýchovu takovýchto dětí, které byly nezřídka rodičům odebírány. Pokud to byli chlapci, a už trochu starší, mohli být i rekrutováni do armády, jako tamboři. Rodiče takových špatně vychovaných dětí byli často posíláni do

vězení, hrozily jim velké pokuty, nebo nucené práce a mnohdy i vypovídání ze země. Uvádí se, že roku 1751 bylo z Těšínska kvůli špatné výchově nebo odpadlictví vykázáno 642 osob.

K této náročné době se vrací i pastor Michejda ve své kronice, když uvádí konkrétní případy postižených z Bystřice a okolí: Dvě ženy z Vendryně, Szlaurová a Lasotová, byly obviněny za to, že se účastní evangelických bohoslužeb v Těšíně. Za trest musely 8 dnů uklízet v katolickém kostele a na hřbitově ve Vendryni. Bystřický fojt Pawel Raszka byl v roce 1750 nucen předat svého syna na převýchovu katolickému knězi. V roce 1752 byla z domova vyhnána žena Pavla Sikory, Anna Sikorová z Karpentné, spolu s dvěma dcerami našla útočiště v Pruské Ruptavě. Její manžel musel navíc zaplatit pokutu 68 zlatých a 58 krejcarů. V témže roce za stejných důvodů byla vyhoštěna i paní Heczková z Košařisk. Už o rok dříve do Pruska z Karpentné utekl Adam Grycz s ženou a dětmi, Jan Rudzky se syny, i Michal Kaleta s ženou a dětmi. Koncem roku 1765 hrozilo fojtům v Bystřici a Karpentné, že jim bude jako evangelíků odebráno dědičné fojtství a předáno nově vybraným, katolickým. V roce 1769 byli za protesty potrestáni šestitýdenní „robotou v okovech“ v Těšíně Jiří Turoň, Jan Marosz a Matěj Pietrosz z Bystřice.

V těchto souvislostech přímo plasticky vyniká nezlomnost Andrzejových rodičů, kteří se nedali přesvědčit a zůstali věrní víře otců. Jejich příklad byl určitě jedním z impulsů, který podnítil jejich syna k tak aktivní úloze při výstavbě kostela a zakládání evangelického sboru.

Manželka katolického vyznání

Nicméně byla to i jeho osobní zkušenost, protože ve zmíněné době vyrůstal. Narodil se někdy kolem roku 1733, takže se vším zmíněným přišel do styku. Jeho jediným štěstím bylo, že oba rodiče byli evangelického vyznání, a tudíž mohl být legálně vychováván v luterské víře a nehrozil mu nějaký sirotčinec anebo nucená služba ve vojsku. Nicméně i on si na vlastní kůži zažil dopad náboženských restrikcí. Bylo to právě v souvislosti se zmíněným sňatkem. Jeho nastávající, Kateřina Starziková byla totiž vedena jako katolička, po otci Janu Starzikovi z Dziegielowa, ale je možné, že ve skutečnosti byla vychována ve víře maminky, luteránky Evy rozené Sližové. Možná i tajně s matkou docházela do evangelického kostela na Vyšní bránu, a právě tady se možná s Andrzejem poznali. Nicméně oficiální předpisy jim nedovolovaly vzít se v Těšíně. Navíc, byla tu reálná hrozba, že kdyby z manželství vzešly nějaké dcery, budou muset být vychovávány po matce v katolickém duchu. Takže i tyto osobní zkušenosti, kterými si Andrýs Mrúzek prošel 11 let před vydáním tolerančního patentu, určitě sehrály svoji roli právě v onom roce 1782 i později.

Rodiny sourozenců

Vedle rodičů měl Andrys od Mrúzka duchovní oporu i ve svých sourozencích. Byli to: Jan (26. 5. 1722 – 21. 2. 1779); Jiří (8. 4. 1724); Adam (13. 10. 1726); Eva (13. 12. 1729); Pavel (23. 2. 1735), Anna (5. 3. 1738); Marina (19. 6. 1740). Je zajímavé sledovat osudy jeho tří bratří – všichni se oženili do sousedních obcí, do evangelických rodin a všichni tři měli sňatek v evangelickém kostele na Vyšní bráně. Jako první se ženíl Jiří, roku 1754 si vzal Evu Gajdaczovou z Vendryně. Následoval Pavel, vzal si Zuzanu Supíkovou, dceru fojta z Lyžbic. A konečně roku 1763 se do Karpentné přičlenil nejstarší bratr Jan, když si vzal Marii Kaletovou. Vendryně, Lyžbice i Karpentná se záhy stanou páteřními obcemi Bystřického sboru, a můžeme tedy předpokládat, že i rodiny bratrů měly svůj vliv na duchovní profil budoucího prvního kurátora Andrzeje Mrúzka.

Pavlovské předurčení

Nicméně do hry mohly vstoupit ještě dva nenápadné detaily, které se mohly stát tím rozhodujícím spouštěčem, který Andryse Mrúzka v roce 1782 přímo katapultoval do jeho významné služby v počátcích bystřického evangelického sboru. Jde pro obecnou historii o dva nenápadné detaily, ale pro osobní příběh hrdiny to mohly být detaily klíčové. V předvečer tolerance, dva týdny před vydáním tolerančního patentu, 28. září 1781 umírá Andrysův otec Adam, v pozeňnaném věku 86 let. Možná, že Andrzej, o pár týdnů později, když začaly probleskovat první informace o chystaných změnách a nových svobodách pro evangelíky, zakusil jakési povolání, nebo povinnost, dostát odkazu otce, kterému nebylo dáno se tolerance dožít. Dělal to tak trochu i pro tátu a předky, kteří se toho neodžili, ale svým životem to vše připravovali.

A potom tu byl druhý detail – a ten mohl být ještě významnějším. Já jsem si ho pojmenoval jako Pavlovské předurčení. Když jsem poctivě procházel křestní matriky týkající se Bystřice po roce 1770, tedy v době, kdy by se měly manželům Mrozkovým rodit děti, nikoho jsem nenašel. Žádný syn, žádná dcera. Manželství Andryse Mrúzka nebylo požehnáno dětmi. Tento fakt potvrzují i záznamy z už citované gruntovní knihy Bystřice, kde po Andrzejově smrti, hospodářství nepřechází do rukou žádného syna, anebo zete, jak to je v těchto záznamech obvyklé, ale jen do rukou pozůstalé vdovy. Takže Pavlovské předurčení – muž v nejlepších letech bez potomků a dědiců. Tam, kde by druhý zahořkl, on to přijal a našel si duchovní dítě – evangelický kostel a sbor v Bystřici.

II. Kostel Andrzeje Mrúzka

Tímto se tedy dostáváme ke druhé kapitole života Andrzeje Mrúzka, a tím je pokračování jeho životních osudů spojených se zdejším kostelem, potažmo evangelickým sborem.

Pohotová reakce

Jak už zaznělo, impulsem k aktivitám vedoucím k výstavbě kostela a založení sboru bylo vydání Tolerančního patentu císařem Josefem II., dne 13. října 1781. Nicméně pro náš region, Rakouské Slezsko, se toto komuniké stalo aktuální až o pár měsíců později, 30. března 1782, kdy v Opavě vyšel Slezský toleranční cirkulář. Právě na základě tohoto výnosu se Bystřická obec pohotově rozhodla zareagovat, asi někdy začátkem dubna 1782. O pohotovosti místních, mezi něž patřil i Andrzej Mrúzek, svědčí fakt, že kladná odpověď z těšínského komisariátu přišla už 8. května 1782.

Povolení k výstavbě „domu modlitby“ a školy

Vrchnost výnos o povolení výstavby evangelické modlitebny a školy podmínila 5 body: 1. Modlitebna může být vystavena z jakéhokoliv materiálu, ale bez věže a zvonů a bez vchodu vedoucího z hlavní silnice. 2. Pastor, který bude povolán do služby, bude moci příslužovat svátostmi domácím víry nejen v Bystřici, ale i ve filiálních obcích ke sboru přináležejícím, může navštěvovat nemocné, ale nesmí zabránit tomu, kdyby si ta která rodina vymínila návštěvu katolického faráře. 3. Budoucí učitel se musí řídit všemi instrukcemi oblastních školních úřadů. 4. Obec si může vybrat pastora podle své vůle, protože ho bude ze svých prostředků také platit, avšak jeho císařská velebnost si vymíňuje výběr tohoto kandidáta potvrzovat. 5. Štólové právo – tedy poplatky za církevní obřady, přináleží podle aktuálního ceníku místnímu faráři (katolickému knězi ve Vendryni). Pod dokumentem datovaným 8. 5. 1782, je jménem C. k. úřadu v Těšíně, podepsán hrabě Jan Larisch.

Výběr lokality k výstavbě kostela

Ukázalo se, že výběr potencionálního místa, kde by měl kostel stát, bude tvrdším oříškem. Mezi iniciátory výstavby se totiž utvořily dvě konkurenční skupiny. První tvořily gazdové Od Mrozi, kteří chtěli

kostel stavět na tzv. „Mrozim przyložku“, šlo o pozemek jednoho z otců zakladatelů, Jana Heczka Kotaska, který už byl zmíněn v úvodu. Byla to lokalita ležící blízko dnešní rychlostní silnici směrem na Slovensko. Druhou skupinu navrhovatelů vedl právě Andrzej Mrúzek. Tato skupina preferovala hospodářsky nevyužívaný pozemek, patřící rodinám Babilonů a Sztefků, v blízkosti cesty vedoucí na Nýdek. Nacházely se zde jen křoviny, buky a kupy kamení – gromadziska. Těžko říci co za tím stálo, ale možná obyčejná věc – každý to chtěl mít do kostela blíže. Spor nakonec rozřešil regent statků knížecí komory, Jan Kluger z Těšína. Osobně přijel na místo, vyhodnotil situaci a vybral si místo, za které lobovala skupina kolem Andryse Mrúzka.

Kronikář Michejda píše, že jen co vrchnosta místo označil „w tej samej chwili setki rąk się poruszyły i w kilku godzinach wszystko było sprzątnięte i plac oczyszczony.“

Posvěcení „placu kościelnego“

Slavnost posvěcení chrámového nádvoří, respektive položení základního kamene nové modlitebny, se konala na svátek apoštola Jakuba, 25. července 1782, za účasti místních, ale i evangelíků z okolích vesnic, které se k ustavujícímu se farnímu sboru přihlásily. Přítomni byli zástupci státních úřadů. Akt posvěcení vykonal pastor těšínského mateřského sboru Traugott Bartelmus, který kázal na text z knihy apoštola Judy, verše 20 a 21: *„Ale vy, milovaní, budujte svůj život na přesvaté víře, modlete se v Duchu svatém, uchovejte se v lásce Boží a očekávejte milosrdenství našeho Pána Ježíše Krista k věčnému životu.“* Zpověď a Večeře Páně se konala až následujícího dne, a muselo se jí zúčastnit stovky lidí, protože trvala od 9 hodiny ranní do 2 odpolední!

Výstavba provizorní modlitebny

Jak bylo zmíněno, bystřičané nebyli při stavbě chrámu omezeni materiálem, z něhož budou budovat. Už na začátku se plánovala zděná modlitebna, ale z momentální potřeby vyplynulo, aby byl rychle postaven prozatimní dům modlitby – jakási větší „szopa“, jak ji nazývá Michejda. Materiál na výstavbu - dubové trámy, desky jak i šindel, věnovali ze svého sborovníci. Nějaké dříví darovala i arciknížecí komora, dar měl hodnotu 90 zlatých, což nebylo málo. Stavby se ujal tesař Samiec z Hrádku, další tesaři byli místní. Pracovali zčásti za mzdu, zčásti grátis. Dozor nad stavebními pracemi společně vykonávali už zmínění Jan Heczko Kotasek a právě náš protagonista Andrzej Mrúzek. Vzhled modlitebny se nedochoval, ale můžeme předpokládat, že vypadala podobně, jako z oněch časů dochovaná toleranční modlitebna z Hrubé Lhoty na Valašsku.

Hledání pastora v Horních Uhrách

Stavba prvního kostela začala a s ním i hledání prvního pastora. Hledalo se nejprve ve zdejších vodách, jenže všichni potencionální kandidáti byli už zamluveni pro okolní nově vzniklé toleranční sbory. A tak se bystřičané obrátili směrem na Uherskou stranu. Měli tam známého, superintendenta Jana Čerňanského, který toho času působil v Banské Štiavnici, a kronikář Michejda uvádí i další důvody, proč právě tady bystřičané hledali svého pastora, když říká, že s Uhrami měli naši předkové dlouhodobé kontakty. Vzpomeňme na cestování do Čadce na bohoslužby za dob protireformace, anebo na trhy do Žiliny, obchodování s plátnem. Michejda přímo uvádí, že kupci jezdívali i do zmíněné Banské Štiavnice. A potom zmiňuje ještě jednu důležitou vazbu na Slovensko – tou bylo sanitnictví.

Sanytráři

Sanytrářství bylo jedním z dalších zdrojů obživy místních. Šlo o výrobu sanytru, který se používal zejména ve vojenství (výroba střelného prachu). Proto se sanytrářům také říkalo „prachaři“. Jednou z výhod sanytrářů bylo, že byli zproštěni dvanáctileté vojenské služby. Není bez zajímavosti, že jako typicky sanytrářské obce, uvádějí historické prameny především Bystřici a Vendryni, tedy obce patřící pod křídla místního evangelického sboru. Není vyloučeno, že se prachařstvím za svých mladých roků živil také Andrys Mrúzek – napovídá tomu docela pozdní věk jeho ženitby – ženil se až v 37 letech. Možná býval celý rok pryč a neměl kdy si najít děvče. Ale existuje i jiný možný důvod – v čase jeho mládí probíhala třetí slezská válka, mezi Rakouskem a Pruskem o Dolní Slezsko, v letech 1756 – 1763, a i tady se pár let mohl budoucí kurátor sboru zdržet. Ale to jsou jen domněnky, zpět k sanitrářskému řemeslu.

Každého roku, koncem zimy před svátkem Josefa (19. 3), se celé skupiny mužů vydávaly přes Jablunkovský průsmyk do Uher, kde se sanytr vyráběl, na sezónní práci (zdroje uvádějí kolem 400 osob). Místem, kam tradičně mířili, byla osada ležící na úpatí Bílých Karpat, v Trenčínském Kraji, Dolne Srnie, vzdálená asi 5 km severozápadně od Nového města nad Váhom. Muži byli organizováni v jakémsi prachařském cechu, jemuž předsedal tajemník, mistr sanytrář, nejčastěji z Vendryně!

Sanytráři, pátrali po vhodné půdě, kterou pak vyvařovali a ze vzniklého louhu odpařovali ledek. Měli právo opatřovat si surovinu, například hlínu ze starých ovčírén, výkvěty na zdech chlévů, hlínu z podlah

pivovarů, barvíren, popel z mydláren. Jelikož tyto zdroje nestačily, byly zřizovány plantáže – řada hromad na nepropustném podkladu, v nichž byly vrstvy různých organických odpadků smíšené s omítkou, jílem, vápnem a popelem, vzájemně oddělené vrstvami hlíny. Hromada byla zalévána močí a hnojůvkou, zrála 3 roky a pak se vyluhovala.

Surovinu, která obsahovala sůl a jiné nerosty, bylo třeba očistit, rozbít na menší kusy, pak rozdrtit dřevěnou palicí na drobné kousky. Drť se sypala do vařící vody v kádích, kde se rozpustila. Poté se roztok odpařoval a sanytrová sůl se odesílala. Dělníci kvůli horku pracovali polonazí, kalhoty z hrubého flanelu si na kolenou převazovali pruhy ze silné vlněné látky, aby jim sůl nerozžírala kůži. Na nohách měli navlečeny hrubé vlněné punčochy a boty z tlusté kůže s podešví silnou několik palců, jako ochranu před poleptáním. Pracovalo se nezřídka 12 hodin denně. Po devíti měsících, před Vánocemi se sanytráři vraceli domů, kromě výplaty rodinám přiváželi zdobené výrobky ze dřeva, ženám zástěry s pestrými vzory, květované šátky. Před polovinou 19. století začala výroba sanytru upadat, protože neobstál v konkurenci s chilským ledkem.

Zbývá zmínit informaci z roku 1797, kdy byla uzavřena pozoruhodná dohoda vendryňských prachařů, kteří se smluvili, že každoročně ze své výplaty odevzdají určitý podíl, určený na podporu nově vzniklého evangelického sboru v Bystřici!

Pastor Andrej Paulini

Takže Bystřičanům Uhry a slovenský jazyk nebyly cizí, a tak nebyl větší problém pozvat a přijmout právě odtud svého prvního pastora. Na doporučení už zmíněného faráře z Banské Štiavnice, ho našli v Nižné Slané, v gemerské oblasti, poblíž města Rožňava. Byl to učitel, Andrej Paulini, který vyučoval na tamní evangelické škole. Pozvání přijal a když s jeho jmenováním neměl problém ani vrchnostenský úřad, nic už nebránilo jeho příjezdu. Do Bystřice dorazil v září 1782. Jeho příjezd do nového působiště zachycuje kronikář Michejda takto: *„Nareszcie wjechano do Bystrzycy. Wiedziono księdza umyślnie ni dołem koło Głuchowej, ale gorą koło katolickiego kościoła, aby mógł obejrzeć plac kościelny i początki domu modlitwy. Lecz smutne przeczucia ogarnęły jego serce, gdy ujrzał próżnie na placu kościelnym, z domu modlitwy nagie wysokie słupy, otwarte boki a tylko z strony ołtarza ściane zbitą z kilku desek. Markotniej mu jeszcze się stało, gdy po przywitaniu sprowadzono go na fojtstwie przed domek stojący na boku, i wskazano nań słowami: Tu, panie Tatulku, teraz ich fara.”* Pastor Paulini byl do svého úřadu slavnostně uveden 22. listopadu 1782.

Rozvoj evangelického sboru

Už o rok později se mohl pastor Paulini nastěhovat do nové, dřevěné farní budovy. Ta byla potom o 13 let později přestavěna na zděnou – současný objekt Kanán. Vedle fary vznikla roku 1784 první škola, rovněž dřevěná, v letech 1843-44 také rekonstruována do zděné podoby – dnešní fara. Ač je kronikář v tomto úseku svého popisu velmi stručný, můžeme se domnívat, že na všech prvních stavbách se podílel i Andrzej Mrúzek. Bylo mu v té době kolem 50 let, měl už potřebné životní zkušenosti a asi ještě i potřebnou energii.

Na začátku tvořily základ sboru vedle Bystřice jen evangelíci z Karpentné, Nýdku a Vendryně. Ale už po pár týdnech pobytu pastora Pauliniho, a po jeho oslovujících kázáních, se ke sboru přihlásily další obce – Lyžbice, Košařiska, Tyra a část Oldřichovic. Obce z Jablunkovska se oficiálně zatím nehlásily, ale lidé odtud začali do Bystřice na bohoslužby houfně přicházet i tak.

Správa farního sboru

Sbor se rozrůstal a bylo potřeba jej hned na začátku dobře vést a spravovat. První administrativu tvořili pastor a fojtové s radními z obcí, které se ke sboru přihlásily. Skrze tento první řídicí výbor byli ještě do vedení sboru přizváni tři vybraní dozorcí – dnes bychom řekli kurátoři, správci. Byli to Andrzej Mrúzek a Jan Kubík z Bystřice, a Adam Rusz z Karpentné. Šlo bezpochyby o nejaktivnější členy sboru, kteří si své výsadní postavení nevysloužili svým úřadem, nebo postavením jako fojtové, ale svou horlivostí a aktivitou.

Nicméně tento záznam je posledním v kronice, který Andrzeje Mrúzka výslovně zmiňuje. Je pravděpodobné, že potom co odvedl svůj olbřímí kus práce, zejména v počátcích sboru, při výstavbě kostela, fary, školy, přišel čas předat žezlo vedení sboru mladším.

Úmrtí pastora Pauliniho

Možná, že jeho odchod z aktivní služby ve sboru byl spojen s odchodem prvního pastora. Andrzej Paulini starší zemřel v době začínajících napoleonských válek, 15. února 1805, ve věku 63 let. Pastor Paulini byl ročník 1742, tedy téměř Andrzejův vrstevník, jen o pár let mladší než on. Andrzej byl asi o 10 let starší. Možná že úmrtí pastora bylo tím signálem, který mu napověděl, že je čas předat veslo mladším.

Zahájení výstavby zděného chrámu

Andrys Mrúzek se ještě dožil zahájení výstavby nového chrámu, základní kámen byl položen 6. května 1811, za asistence nového pastora, kterým se stal syn prvního pastora, Ondřej Paulini mladší. Do

dějiny naší církve vešel mimo jiné svou učebnicí náboženství „Nauka ewangelii Chrystusovej“ – vyšla roku 1817 a dočkala se úctyhodných 12 nových vydání, používala se až do 80tých let 19. století. Doba výstavby ale nebyla zrovna snadná – bylo už zmíněno, že šlo o válečná léta, zvýšené výdaje na vojenské účely doprovodily nepříznivé klimatické podmínky, bylo zima, mokro, byly neúrody. Rozmohla se epidemie úplavice, na hřbitově v Bystřici pohřbívali denně 2 až 3 oběti nákazy. Roku 1811 navíc došlo ke státnímu bankrotu, který znehodnotil především papírovou měnu.

Úmrtí manželky

Právě v této době zasáhla Andrzeje Mrúzka i velká osobní ztráta – koncem roku 1812 mu ve věku 72 let umírá manželka Kateřina. Jako příčina úmrtí je v matrice zesnulých evangelického sboru v Bystřici uveden „schlagflus“ – mrtvice. Ztráta to byla tedy náhlá a o to bolestnější, že jak víme, byl bezdětný. A v té době to byly právě děti, které se staraly o své stárnoucí rodiče.

Nová ženitba

Nepřekvapí proto, že se Andrys Mrúzek o pár měsíců později, na stará kolena ještě jednou žení, ještě ve starém dřevěném kostele, který kdysi budoval. 16. února 1813 si tam vzal mladičkou, 22 letou Annu Konderlovou (zřejmě ze sousedství), která zřejmě víc než ženou do manželova lože, přijala roli být jeho pečovatelkou. Právě manželka Anna se později stala dědičkou hospodářství v Bystřici č. 34. Příslušný dokument v pozemkové knize praví: *„W roku 1816 dne 12 nowembra przijima wdowa Anna Mrúzkowa podle justiczniho porzadku po jejím zemrzelym muži Andrisu Mruzku ten pozustaly maly chalupnicy grund pod Nr 34 w Bystrzici w sumie peniez trzy sta osem florenu ... 308 fl, w kterých peniez se jí moczi tohoto kupu tento grunt do její vlastnosti oddawa ...“*

Závěr života

Zmíněný text už předjímá tečku za nevšedním pozemským životem Andrzeje Mrúzka, který ač obyčejný chalupník, sehrál v prvopočátcích tohoto sboru neobyčejnou úlohu. Andrys Mrúzek zemřel na součotě, lungensucht, a byl pohřben na hřbitově v Bystřici 20. února 1816. Dožil se požehnaného věku cca 83 let. Nestihnul už tak událost, která měla v životě sboru místo o rok později, 21. září 1817, kdy byl slavnostně posvěcen nový zděný kostel. Ale možná, že to bylo symbolické, Andrzej Mrúzek odešel souběžně se svým starým kostelem, který byl asi právě v té době, když se otevíral nový, rovněž demontován, stejně jako jeho pozemská životní pouť.

Jeho příběh je myslím inspirativní dodnes, ukazuje, že velké věci se s Boží pomocí dají zvládnout i bez nějakého privilegovaného postavení (prostý chalupník), a také navzdory nepřízní okolností (muž bez potomků). Rozhodujícím faktorem je náš životní postoj, víra, věrnost a poslušnost Božímu Slovu.